

การสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัย
วิกฤต “ช่างทำหม้อดินเผา” : ภูมิปัญญากรุงเก่าชาวคลองสระบัว”
The Creativity of Contemporary Sculpting Prototype
The Crisis of “Potters”: the Ancient Ayutthaya Wisdom of
Khlong Sa Bua Community

วัชรวิพรรณ หิรัญพลาวัสส์^{1*}
Watchaleewarn Hirunpalawat^{1*}

บทคัดย่อ

การสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัย ภายใต้แนวคิดวิกฤต “ช่างทำหม้อดินเผา” ภูมิปัญญากรุงเก่าชาวคลองสระบัวในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ เกี่ยวกับเทคนิคกรรมวิธีการทำหม้อดินเผาจากช่างทำหม้อดินเผายังคงประกอบอาชีพนี้อยู่ อีกทั้งเพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำหม้อดินเผาของชุมชนคลองสระบัว ให้กับนักศึกษาและผู้สนใจรุ่นหลังได้ใช้เป็นแนวทางการศึกษา ตลอดจนเพื่อสะท้อนแนวคิดและความประทับใจในการพยายามสู้ชีวิตของครุฑงคันทูช เจริญพรหรือพี่อ้อย “ช่างทำหม้อดินเผา” จากชุมชนคลองสระบัว โดยนำแนวคิดและความประทับใจนี้ไปเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในโครงการ

สำหรับรูปแบบของการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้คือ การลงพื้นที่เพื่อสอบถามและสัมภาษณ์ “ช่างทำหม้อดินเผา” ในชุมชนคลองสระบัวและบริเวณใกล้เคียงที่เคยประกอบอาชีพนี้มาก่อน สำหรับจุดเด่นของเทคนิคกรรมวิธีการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ คือ การใช้วัตถุดิบหลักเป็นดินเหนียวจากชุมชนตำบลสวนพริก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ดินแก้วเกลบและดินขลุ่ยปู ซึ่งเป็นดินเหนียวพื้นบ้านดั้งเดิมที่ช่างทำหม้อในอดีตนิยมนำมาใช้ในการขึ้นรูปดินและทาผิวหม้อดิน นอกจากนี้จะใช้ทรายละเอียดเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมในเนื้อดินอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างชิ้นงาน อีกทั้งใช้เทคนิควิธีการขึ้นรูปดินด้วยมือ อาทิ วิธีการกดบีบ (Pinching) และวิธีแป้นหมุน (Wheel Throwing) ตลอดจนตกแต่งรูปทรงชิ้นงานดินด้วยวิธีการตัดเจาะและการขีด การใช้อ่อนดินเผาหรือก้อนซีเมนต์ขัดผิวและการใช้ไม้ลายตีเพื่อปรับรูปทรง นอกจากนี้มีการขัดผิวชิ้นงานให้เรียบมันด้วยการใช้หินกรวดแม่น้ำเพื่อเพิ่มความแข็งแรง เป็นต้น

การสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ ได้แนวคิดและแรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างต้นแบบมาจากความเพียรพยายามและกำลังใจในการสู้ชีวิตของพี่อ้อย ซึ่งผู้ศึกษาต้องการที่จะเป็นสื่อกลางในการแสดงออกและสะท้อนคิดถึงความรู้สึกภายในจิตใจของพี่อ้อย โดยถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะและส่งต่อความรู้สึกประทับใจผ่านผลงานต้นแบบประติมากรรมขนาดเล็ก จำนวนทั้งสิ้น 2 ชิ้นงาน ซึ่งผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ จะสามารถต่อยอดผลงานศิลปะของผู้ศึกษา อีกทั้งใช้เป็นแนวทางให้กับนักศึกษาและผู้สนใจรุ่นหลัง ตลอดจนเกิดประโยชน์ทางด้านสุนทรียะแก่ผู้พบเห็นผลงานไม่มากนักน้อย

^{1*} สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Division of Art Education, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya University

E-mail : watchalee@aru.ac.th

*Corresponding author

คำสำคัญ : การสร้างต้นแบบ ประติมากรรมร่วมสมัย วิกฤต ช่างทำหม้อดินเผา ภูมิปัญญากรุงเก่า

Abstract

The creation of a contemporary sculpture prototype under the concept of The Crisis of “Potters”: the Ancient Ayutthaya Wisdom of Khlong Sa Bua Community aims to research and learn about clay pot making techniques from clay potters who are still practicing their craft. Furthermore, to preserve and pass on the Khlong Sa Bua community's wisdom of making clay pots to students and interested members of the next generation for use as a study guide. Furthermore, the project aims to reflect the concept and impression of Khru Nongnuch Charoenphon or Phi Yor, “a potter” from the Khlong Sa Bua community, by designing and creating a prototype of contemporary sculptures based on this concept and impression.

The study and knowledge collection method were to conduct field surveys and interviews with “the potters” in the Khlong Sa Bua community and surrounding areas who had previously worked in this profession. The highlight of this contemporary sculpture prototype technique is the use of clay from the Suan Phrik community in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province as the main raw material, including Kaew Klaeb soil and Khlui Poo soil, which are traditional local clays that potters in the past liked to use to shape clay and apply to the surface of clay pots. In addition, fine sand is added to the clay to strengthen the structure of the workpiece. Hand-forming techniques such as pinching and wheel throwing are used, along with cutting, drilling, and scraping to decorate the shape of the clay workpiece. Clay or cement blocks are also used to polish the surface, as is the use of wood to beat the shape, as well as smoothing the surface of the workpiece with river pebbles to increase strength.

The contemporary sculpture prototype was inspired by Phi Yor's perseverance and determination during her life struggle. The researcher desired to be a medium for expressing and reflecting her inner feelings by conveying them as artwork and transmitting these impressive feelings through two small sculpture prototypes. The researcher sincerely hopes that this contemporary sculpture prototype project will allow him to further develop the artwork and serve as a guideline for future students and interested parties, as well as provide aesthetic benefits to those who see it.

Keyword: Prototype, Contemporary Sculpture, Crisis, Potters, Ancient Ayutthaya Wisdom

วันที่รับบทความ :27 มิถุนายน 2567

วันที่แก้ไขบทความ :29 สิงหาคม 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ :29 สิงหาคม 2567

1. บทนำ

“คลองสระบัว” นับเป็นตำบลหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เคยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีความสำคัญมากในอดีตและเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงมากในด้านการทำหม้อดินเผาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา “ช่างทำหม้อดินเผา” เป็นอาชีพที่เกิดจากความรู้ ทักษะ ความสามารถที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันเรื่อยมา แต่น่าเสียดายที่แหล่งผลิตหม้อดินเผาจากชุมชนแห่งนี้ไม่เป็นที่นิยมแล้วในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และแรงงานคนในการผลิตหม้อดินเผาก็ลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก อีกทั้ง จากปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้เกิด “วิกฤต” (ภาวะการขาดแคลนช่างทำหม้อดินเผา

อย่างรุนแรง) หรือขาดผู้ที่จะมาสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ต่อไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของลูกหลานช่างทำหม้อดินเผารุ่นต่อๆมา ได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของเทคโนโลยีและค่าครองชีพที่สูงขึ้นเรื่อยๆตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไปในสังคมยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ลูกหลานของช่างปั้นในชุมชนส่วนใหญ่หลังได้รับการศึกษาและมีโอกาสก้าวหน้าในการประกอบอาชีพต่างๆก็แยกย้ายครอบครัวกันออกไปทำมาหากินต่างถิ่นอาจเพราะเหตุนี้ด้วยจึงทำให้ชุมชนคลองสระบัวแห่งนี้ขาดผู้สานต่ออาชีพ “ช่างทำหม้อดินเผา”

จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลและสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เคยเป็น “ช่างทำหม้อดินเผา” ที่อยู่ในชุมชนคลองสระบัวพบว่า เหลือเพียงคุณครูณรงค์ข เจริญพรหรือพี่อ้อยเพียงท่านเดียวที่ยังคงประกอบอาชีพ “ช่างทำหม้อดินเผา” พี่อ้อยมีความภาคภูมิใจที่บรรพบุรุษได้สร้างอาชีพนี้ไว้ให้ลูกหลานชาวคลองสระบัวและคนทั่วไปได้รู้จัก อีกทั้งทำอาชีพปั้นหม้อดินนี้ด้วยใจรัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า วิภุต “ช่างทำหม้อดินเผา” ภูมิปัญญากรุงเก่าของชาวคลองสระบัวแห่งนี้ เป็นเพียงมุมมองในด้านลบจากบุคคลภายนอกเท่านั้น แต่ความรู้สึกภายในจิตใจของพี่อ้อยตรงกันข้าม เนื่องจากพี่อ้อยนั้นกลับมีความสุขทุกครั้งที่ได้ปั้นหม้อดินเผา ถึงแม้ในบางครั้งงานจะหนักหรือเหนื่อยมากแค่ไหนก็ตาม ปัจจุบันมีผู้นิยมเรียกขานนามของพี่อ้อยว่าเป็น “ช่างทำหม้อดินเผาหุ่นสุดท้าย ภูมิปัญญาที่ใกล้สูญหายจากคลองสระบัว” หรืออาจนับได้ว่าพี่อ้อยนั้นคือ ผู้ต่อลมหายใจในอาชีพ “ช่างทำหม้อดินเผา” แห่งชุมชนคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของโครงการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัย วิภุต “ช่างทำหม้อดินเผา” ภูมิปัญญากรุงเก่าชาวคลองสระบัวคือ เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคกรรมวิธีการทำหม้อดินเผาจาก “ช่างทำหม้อดินเผา” ที่ยังประกอบอาชีพนี้อยู่และเพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำหม้อดินเผาของชุมชนคลองสระบัวให้กับนักศึกษาและผู้สนใจรุ่นหลังได้ใช้เป็นแนวทางศึกษาได้ อีกทั้งเพื่อสะท้อนแนวคิดและความประทับใจในการพยายามสู้ชีวิตของพี่อ้อย ช่างทำหม้อคนสุดท้ายจากชุมชนคลองสระบัว โดยนำแนวคิดและความประทับใจ ไปใช้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัย สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหาและด้านการสร้างสรรค์ผลงานนั้น เป็นการศึกษาถึงเทคนิคกรรมวิธีการผลิตหม้อดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัว ได้แก่ การหาแหล่งวัตถุดิบดิน การเตรียมดิน การขึ้นรูปและการตกแต่ง เป็นต้น ตลอดจนศึกษาวิถีชีวิตและข้อมูลการประกอบอาชีพของครูณรงค์ข เจริญพรหรือพี่อ้อย อีกทั้งวัตถุดิบหลักในการสร้างต้นแบบผลงานครั้งนี้ ใช้เป็นดินเหนียวพื้นบ้านตำบลสวนพริก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ดินแก้วเกลบและดินขลุ่ย อีกทั้งใช้ทรายละเอียดเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมในเนื้อดินและใช้การขึ้นรูปดินด้วยมือ (Hand Forming) ได้แก่ วิธีการกดบีบ (Pinching) และวิธีปั้นหมุน (Wheel Throwing) นอกจากนี้ยังใช้วิธีตกแต่งรูปทรงชิ้นงานดินด้วยวิธีการตัดเจาะและการขีด อีกทั้งการใช้ก้อนดินเผาหรือก้อนซีเมนต์และการตกแต่งผิวเพิ่มเติมด้วยการตีไม้ลาย ตลอดจนการขัดผิวชิ้นงานให้เรียบมัน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงด้วยการใช้หินกรวดแม่น้ำ เป็นต้น

ในการสร้างต้นแบบประติมากรรมครั้งนี้ ลักษณะชิ้นงานจะมีขนาดความสูงไม่เกิน ๓๐ เซนติเมตรและมีจำนวนทั้งสิ้น 2 ชิ้นงาน ซึ่งมีขอบเขตในด้านรูปแบบได้แก่ แนวความคิดในการออกแบบและสร้างต้นแบบชิ้นงาน ได้มาจากรูปทรงของหม้อดินและเตาเผาแบบดั้งเดิมที่ช่างปั้นหม้อในอดีตเคยผลิตใช้และจำหน่ายในชุมชนคลองสระบัว ได้แก่ หม้อต้น หม้อกลาง หม้อกระจอก (หม้อปลาย) หม้อตา (หม้อตีลาย) หม้ออม หม้อหูและหม้อกา อีกทั้งเตาวงและเตาเชิงกราน เป็นต้น

2. วิถีชีวิตและอาชีพปัจจุบันของ “ช่างทำหม้อดินกรุงเก่า” คนสุดท้าย

เริ่มแรกศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ที่ประกอบอาชีพ “ช่างทำหม้อดินเผา” ในชุมชนคลองสระบัวและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งจากการลงพื้นที่ศึกษาทำให้ทราบว่าในชุมชนคลองสระบัวแห่งนี้มี “ช่างทำหม้อดินเผา” ท่านหนึ่งที่ยังคงอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทำหม้อดินเผาของชุมชนคลองสระบัวแบบดั้งเดิมอยู่ ตั้งแต่ขั้นตอนการหาวัตถุดิบดินเหนียวพื้นบ้าน การเตรียมดิน การขึ้นรูปดิน การตกแต่งดินและขั้นตอนการเผา ซึ่งถือได้ว่าเป็นอนาคตของชุมชนคลองสระบัวที่พบผู้สืบทอดอาชีพการทำหม้อดินเผาต่อไป ซึ่งบุคคลที่กล่าวถึงนี้คือ คุณครูณรงค์ข เจริญพรหรือพี่อ้อย ปัจจุบันพี่อ้อยมีอายุได้ 62 ปี มีอาชีพหลักเป็นแม่ครัวประจำอยู่ในโรงอาหารของโรงเรียนวัดกลางคลองสระบัว อีกทั้งมีอาชีพเสริมเป็นครูสอนพิเศษในรายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในโรงเรียนวัดกลางคลองสระบัวเช่นเดียวกัน วิถีชีวิตหลักของพี่อ้อย นอกเหนือจากการเป็นแม่ครัวอยู่ในโรงเรียนวัดกลางคลองสระบัวแล้ว ยามว่างหลังจากงาน พี่อ้อยยังมี

อาชีพเสริมนอกเวลา คือ การรับจ้างทำหม้อดินเผาขาย โดยจะรับทำตามแบบร่าง 2 มิติ (งานร่างกระดาษ)หรือต้นแบบ 3 มิติ (มีตัวอย่างชิ้นงาน) ซึ่งงานส่วนใหญ่จะรับทำตามสั่ง จากคุณครู อาจารย์ นักวิจัยและนักวิชาการทั่วไปที่สนใจศึกษาเรื่องของภาชนะหรือหม้อดินเผาแบบโบราณ ที่ปัจจุบันไม่มีผลิตจำหน่ายหรือหายสาบสูญไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีงานตามสั่งจากผู้ประกอบการร้านอาหาร อาทิ หม้อใส่ต้มยำ ถ้วยชาม ถ้วยขนม ถ้วยน้ำจิ้ม แก้วน้ำ จานข้าวและจานรองแก้ว ฯลฯ สำหรับการผลิตหม้อดินเผาจำพวก หม้อต้น หม้อกลาง หม้อกระจอก(หม้อปลาย) หม้อตา (หม้อตีลาย) หม้ออม หม้อหูและหม้อกา ฯลฯ ซึ่งเป็นหม้อดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัวนั้นยังคงมีการผลิตอยู่เรื่อยๆ แต่จะมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากหม้อดินเผาบางรูปแบบ ปัจจุบันหาผู้ปั้นได้ยากและไม่มีการผลิตแล้ว ซึ่งช่างปั้นรุ่นเก่า ๆ ที่สามารถปั้นได้ต่างก็ชราภาพหรือทยอยล้มตายไปก็มี สุดท้ายจึงยกเลิกการผลิตหม้อดินเผาแบบนั้นๆไปอย่างสิ้นเชิงจากปัญหานี้เองที่ทำให้พื๋ยอได้พยายามหาโอกาสในการเรียนรู้วิธีการปั้นหม้อดินเผาแบบที่หายากนั้น จากช่างปั้นรุ่นเก่าๆที่ยังมีชีวิตอยู่และสานต่อรูปแบบเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด ซึ่งผลจากการเพียรพยายามของพื๋ยอ ทำให้ที่บ้านของพื๋ยอ ยังคงมีการผลิตและจำหน่ายหม้อดินเผาและเตาเผาที่มีเอกลักษณ์ตามรูปแบบเดิมอยู่ ตลอดจนหม้อดินและเตาเผาแบบใหม่ๆที่พื๋ยอได้พัฒนารูปแบบขึ้นเอง โดยการศึกษาแนวทางจากสื่อโซเชียลต่างๆด้วยตัวเอง อีกทั้งมีการออกแบบและผลิตขึ้นมาจากคำแนะนำและบอกเล่าต่อกันมาของผู้รู้และช่างปั้นรุ่นเก่าๆ ซึ่งหม้อดินเผาส่วนใหญ่ที่ผลิตขึ้นใหม่นี้จะมีขนาดเล็กกว่ารูปแบบเดิมที่เคยผลิตจำหน่ายกันในอดีต โดยพื๋ยอได้ปั้นและจำลองรูปแบบไว้สำหรับจำหน่ายเป็นของที่ระลึกในโอกาสเทศกาลงานประจำปีสำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง (นงนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

ปัจจุบันพื๋ยอได้สร้างศูนย์การเรียนรู้การทำหม้อดินเผาเล็กๆอยู่บริเวณใต้ถุนบ้าน ซึ่งอยู่ใกล้ๆกับวัดศรีโพธิ์และมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้นอีกจากการเป็นวิทยากร “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น” สาธิตวิธีการปั้นหม้อดิน ให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในโอกาสสำคัญและงานประจำปีของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกด้วย พื๋ยอนั้นยังคงมีพลังกายและพลังใจในการต่อสู้กับคำว่า “ช่างทำหม้อดินเผา” ซึ่งเป็นสืมาอาชีพที่บรรพบุรุษได้ทิ้งไว้ใช้เป็นสมบัติเลี้ยงครอบครัวอีกทั้งยังคงยึดมั่นกับอุดมการณ์ของตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า “ไม่อยากให้เราเป็นคนสุดท้ายและอยากให้มีคนสืบทอดจากเราไป” พื๋ยอยังคงย้ำคำพูดเสมอว่า “กลัวว่าวันหนึ่งวันใด หากพื๋ยอนอนหลับไปแล้วไม่ตื่นขึ้นมา ก็อยากจะให้มีคนที่จะมาสืบทอดงานปั้นนี้ต่อไป” (นงนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

ภาพที่ 1 วิทยากร “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น” สาธิตวิธีการปั้นหม้อดินให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

ภาพที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาดินเผาบริเวณใต้ถุนบ้านพืโย
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

3. รูปแบบหม้อดินเผาและเตาเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัว

สืบเนื่องจากการลงพื้นที่ชุมชนคลองสระบัว จึงทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นหม้อดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัวที่ชาวบ้านมักนิยมผลิตจำหน่ายและใช้กันในอดีต แต่ปัจจุบันไม่มีการผลิตไปแล้ว ได้แก่ หม้อต้น หม้อกลาง หม้อกระจอก (หม้อปลาย) หม้อตำ (หม้อตีลาย) หม้ออม หม้อหูและหม้อกา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเตาเผาแบบโบราณ อาทิ เตาหวงและเตาเชิงกราน ดังภาพ

ภาพที่ 3 หม้อต้น หม้อกลาง หม้อกระจอก (หม้อปลาย) ตามลำดับขนาด (ใหญ่ กลางและเล็ก)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

ภาพที่ 4 หม้อตำ (หม้อตีลาย) (ซ้าย) และหม้ออมจะมีขนาดเล็กกว่า (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

ภาพที่ 5 หม้อหุ (ซ้าย) และหม้อกา (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

ภาพที่ 6 เตาวง (ซ้าย) และเตาเชิงกราน (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

ผลิตภัณฑ์ดินเผาหลากหลายรูปแบบดังกล่าวข้างต้น คือรูปแบบผลิตภัณฑ์ดินเผาดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัวที่ผู้ศึกษานำมาใช้เป็นที่มาของรูปแบบ เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบและสร้างต้นแบบงานประติมากรรมในครั้งนี้

4. เทคนิคและกรรมวิธีการผลิตหม้อดินของช่างทำหม้อดินเผาคลองสระบัว

สำหรับการศึกษาเทคนิคและกรรมวิธีการผลิตหม้อดินเผาและเตาเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัวนั้น แต่เดิมมีกระบวนการและขั้นตอนอย่างไรนั้น ผู้วิจัยได้อ้างอิงข้อมูลมาจากเอกสารของนักวิชาการในอดีต สุขุมล วงษ์สวรรค์ (2542, น. 4-6) อีกทั้งข้อมูลบางส่วนมาจากการลงพื้นที่สอบถามและสัมภาษณ์ช่างปั้นหม้อในปัจจุบันที่ยังคงประกอบอาชีพนี้อยู่ โดยได้สรุปความอย่างคร่าว ดังนี้

ในกระบวนการทำหม้อดินเผาของชาวคลองสระบัว สิ่งสำคัญแรกคือ วัตถุดิบดินเหนียวที่ดี ซึ่งในสมัยก่อนช่างปั้นจะใช้ดินจากพื้นที่โพธิ์สามต้น แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว สำหรับดินเหนียวที่ดีและนิยมใช้กันส่วนใหญ่แล้วนั้นจะได้มาจากการขุดทองนาในหลายๆพื้นที่ทั้งในและนอกเกาะเมืองอยุธยา เช่น ดินสวนพริก จะนำมาใช้ในการขึ้นรูปปั้นหม้อดินและดินขลุ่ยปู จะนำมาใช้ทำผิวหม้อดิน ฯลฯ ซึ่งดินสวนพริกจะมีลักษณะเป็นสีดอกมะขามหรือที่เรียกว่า “ดินแก้วเกลบ” สังเกตได้จากเศษแก้วเล็กๆที่อยู่ในดิน เมื่อส่องแสงจะมีความประกายออกมา โดยส่วนใหญ่จะเหมาะซื้อกันเป็นคันรถราคาคันรถละ 1,500 บาท สำหรับ ขั้นตอนการหาดินขลุ่ยปูนั้น ดินขลุ่ยปูจะมีลักษณะเป็นดินเหนียวสีเหลือง ซึ่งขั้นตอนการหาดินขลุ่ยปูนั้น เป็นดินที่หายากและต้องขุดดินลึกลงไปดินประมาณ ๑ เมตรกว่าๆ หลังจากหาดินมาได้แล้วก็

จะต้องนำมาเก็บไว้ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิดและเมื่อต้องการนำมาใช้จึงค่อยๆ แบ่งนำออกมา ปัจจุบันดินสวนพริกและดินขลุ่ย วัตถุประสงค์หลักที่นิยมใช้ในการทำหมอดินเผา มาตั้งแต่อดีตจนถึงทุกวันนี้ เริ่มจะหายากเต็มที่แล้ว ดังนั้นข้างป็นจึงมักนิยมหาซื้อดินเหนียวอัดก้อนสำเร็จรูปมาใช้แทน ซึ่งดินเหนียวอัดก้อนสำเร็จรูปที่มาจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ดินลาดบัวหลวงและดินเกาะเกร็ด จังหวัดปทุมธานี จะมีราคาก่อนข้างแพง คือ ราคาก่อนละ 50 - 100 บาท สำหรับขั้นตอนการเตรียมดินข้างป็นหม้อในอดีตจะใช้ไม้บางชุดหรือ “ฉะดิน” ออกจากกองดินที่ละชั้นๆ เพื่อเลือกเอาเศษไม้หรือสิ่งแปลกปลอมออกจากดิน ก่อนนำดินไปแช่น้ำหรือหมักค้างคืน แล้วจึงนำดินไปย่ำเท้าและนวด เพื่อร่อนการขึ้นรูปดินต่อไป ดังภาพ (นางนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

ภาพที่ 7 ลักษณะดินแก้วเกลบ (ซ้าย) และขั้นตอนการขุดหาดินขลุ่ย (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้วิจัย

ในปัจจุบันข้างป็นหม้อได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเตรียมดินเป็น “การกระอะดิน” และการนวดมือแทนกรรมวิธีการเตรียมดินแบบเดิม ที่เรียกว่า “ฉะดิน” และการนวดย่ำด้วยเท้า เนื่องจากขณะที่ “ฉะดิน” จะมีสิ่งแปลกปลอมที่ปนมากับเนื้อดิน มีลักษณะเป็นจุดสีดำ ซึ่งมีผลทำให้ชิ้นงานดินป็นแตกร้าวได้หลังเผา อีกทั้งผิวของหม้อดินจะมีจุดเล็กๆ สีดำกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้ความเข้มของสีส้มแดงของหม้อดินเผาอาจลงตามไปด้วย ดังนั้นวิธีการกระอะดินอาจจะมีความยุ่งยากและเสียเวลาเพิ่มขึ้นในขั้นตอนการเตรียมดิน แต่ผลตอบแทนที่ได้ กลับทำให้ข้างป็นได้ลดภาระการแตกร้าวของชิ้นงานและหม้อดินเผาที่ไม่สมบูรณ์ก็มีจำนวนที่ลดลง สำหรับขั้นตอนการขึ้นรูปหม้อดินเผาในอดีตส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคการขึ้นรูปดินด้วยแป้นหมุนเพียงอย่างเดียวและจะมีบางส่วนของผลิตภัณฑ์เท่านั้น ที่จะใช้วิธีการขึ้นรูปด้วยวิธีการกดบีบแบบขดและแบบแผ่น ได้แก่ ชิ้นส่วนพวยกา หูกาและด้ามจับ เป็นต้น แป้นหมุนในอดีตที่ใช้จะทำจากไม้และใช้คนชักไปมาเพื่อให้แป้นหมุน เรียกว่า “ซ่อ” ซึ่งข้างป็นในปัจจุบันได้มีการพัฒนามาใช้แป้นหมุนที่ทำจากไฟฟ้าแทนแล้ว เนื่องจากจะได้ผลผลิตจำนวนมากและไม่เสียเวลา หลังจากการป็นขึ้นรูปดินในขั้นตอนที่เรียกว่า “หม้อหุ่น” แล้วข้างป็นจะนำหม้อหุ่นนี้ไปตากแดดประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยจะไม่ตากแห้งมากเกินไป แต่จะตากพอให้หมาดๆ เท่านั้น เพราะถ้าแห้งไปจะทำให้ดินแข็งและตีลำบาก ในขณะที่ตากหม้อจะต้อง “แปล” หม้อด้วย การแปลหม้อคือ การหมุนด้านต่างๆ ของหม้อให้ได้รับแดดอย่างทั่วถึงกัน หลังจากแห้งหมาดตามต้องการแล้วจะนำไปวางเรียงกันในที่ร่ม โดยจะวางเว้นระยะ ไม่ให้ชิดกันจนเกินไป หลังจากที่ได้หม้อหุ่นจากการตากแดดอย่างคร่าวๆ แล้วจะได้ทำการตีหม้อด้วยวิธีการตี และตีเริ่มต่อไป ซึ่งอุปกรณ์จำเป็นต้องใช้ในการตีหม้อ ได้แก่ ปลายตีหม้อ และหินตีหม้อ สำหรับหินตีหม้อ จะใช้ดินป็นเป็นรูปกลมแบบขนาดเหมาะสมมือ เผาไฟจนแกร่ง ซึ่งปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนมาใช้วัสดุซีเมนต์แทนและขั้นตอนการตกแต่งหลังจากตีหม้อ เมื่อผิวหม้อหมาดตีข้างป็นจะหาผิวหม้อด้านนอกด้วยน้ำดินขลุ่ย (ดินเหนียวสีเหลือง) รอหมาดจึงขัดด้วยหินกรวดแม่น้ำ จนกระทั่งผิวหม้อขึ้นมันเงา เสร็จแล้วนำไปวางผึ่งลมในที่ร่มเพื่อร่อนการเผา โดยหลังจากนำไปเผาไฟแล้วหม้อที่ได้จะมีสีแดงส้มสวยงาม ดังภาพ (นางนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

ภาพที่ 8 ลักษณะของน้ำดินขลุ่ย (ซ้าย) และไม้ตีลาย หินกรวดแม่น้ำและก้อนดินเผา (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

จะเห็นได้ว่า ช่างปั้นหม้อในปัจจุบันยังคงมีการอนุรักษ์เทคนิคและกรรมวิธีการผลิตหม้อดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนคลองสระบัว ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปและทำให้วัตถุดิบดินจากท้องถิ่นบางชนิดเริ่มจะหายากมากขึ้นแล้วก็ตาม สำหรับเทคนิคกรรมวิธีการทำหม้อดินเผาของชุมชนคลองสระบัวแห่งนี้ นับว่าเป็น ”การต่อยอดทางภูมิปัญญา” ของชาวบ้านที่เกิดขึ้นเองโดยการเรียนรู้ร่วมกันกับธรรมชาติและถูกพัฒนาขึ้นกลายเป็นอัตลักษณ์สำคัญที่โดดเด่นเฉพาะของหม้อดินเผาคลองสระบัว ทั้งนี้ได้มีข้อเสนอสนับสนุนของนักวิชาการด้านเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน ซึ่งธนสิทธิ์ จันทะรี (2552, น. 134) ได้กล่าวถึงเรื่องการต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ไว้ว่าเป็นเหตุเป็นผลกันที่ว่า “การต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิม คือ การเชื่อมต่อองค์ความรู้ในการทำเครื่องปั้นดินเผาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยไม่ให้สูญสิ้นไป”

5. ที่มาของแนวคิดและแรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างต้นแบบ

การสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แนวคิดและแรงบันดาลใจในการออกแบบและสร้างต้นแบบชิ้นงาน มาจากความเพียรพยายามของกายและพลังใจในการต่อสู้ชีวิตของช่างทำหม้อดินเผาคนสุดท้ายที่ชื่อ ครุฑนุช เจริญพรหรือพี่อ้อย ปัจจุบันเหลือเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ยังคงประกอบอาชีพทำหม้อดินเผาอยู่ โดยผู้วิจัยต้องการที่จะเป็นสื่อกลางของการแสดงออกถึงความรู้สึกภายในจิตใจของ “ช่างทำหม้อดินเผา” ผู้นี้ ด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกของพี่อ้อยในการเป็น “ช่างทำหม้อดินเผา” คนสุดท้ายของชุมชนคลองสระบัวที่เหลืออยู่ ตลอดจนรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลภาพความประทับใจเหล่านั้นออกมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ใช้แนวทางในการออกแบบและสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้

ภาพที่ 9 ครูณรงค์ฯ เจริญพรหรือพี่อ ช่างทำหม้อดินเผาคนสุดท้ายแห่งชุมชนคลองสระบัว
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบและสร้างต้นแบบ

สำหรับในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบและสร้างต้นแบบประติมากรรมจากแนวคิดข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาได้นำเอารูปแบบของเตาเผาและหม้อดินเผาแบบดั้งเดิมของคลองสระบัวดังกล่าว มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการหาแนวทางการออกแบบเบื้องต้น (Sketch Idea) ปัจจุบันหม้อดินเผาเหล่านี้ยังได้รับความนิยมอยู่ แต่ไม่มากนักและลูกค้าส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ประกอบการร้านอาหารที่สนใจนำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาใช้ในธุรกิจ ได้แก่ ร้านอาหารอีสาน ต้มแซบ จิ้มจุ่ม สุกี้ ชาบู ฯลฯ ซึ่งภาชนะดินเผาที่ผู้ประกอบการร้านอาหารส่วนใหญ่ต้องการ อาทิ หม้อใส่ต้มยำ ถ้วยขาม ถ้วยขนม ถ้วยน้ำจิ้ม แก้วน้ำ จานข้าวและจานรองแก้ว ฯลฯ ทั้งนี้อาจเพื่อสนองตอบต่อผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวภายในเมืองมรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีลูกค้าที่เป็นนักวิชาการ (ครูอาจารย์) ซึ่งส่วนใหญ่จะนำต้นแบบ 3 มิติมาให้ช่างปั้นผลิตตามรูปแบบหรือร่างแบบ 2 มิติขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ช่างทำหม้อดินเผาผลิตชิ้นงาน สำหรับใช้ในการศึกษาและงานวิจัย เป็นต้น

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางการออกแบบทำภาพร่างผลงานประติมากรรม ในขั้นแรกผู้ศึกษาใช้วิธีการตัดทอนรูปทรงชิ้นงานมาจากผลิตภัณฑ์หรือภาชนะที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทำหม้อดินที่ในอดีตเคยผลิตใช้และจำหน่าย อาทิ ภาชนะดินเผาต่างๆ ได้แก่ หวดนึ่งข้าว กาดม่น้ำ หม้อต้มน้ำ หม้อกระจอก (หม้อปลาย) หม้อหุและหม้อกา อีกทั้งเตาเผาและเตาเชิงกราน เป็นต้น โดยการตัดทอนเบื้องต้นนี้ จะออกแบบให้มีรูปทรงที่เรียบง่ายและไม่ซับซ้อนมาก เช่น การตัดรูปทรงภาชนะออกเป็นส่วนๆ (ด้านข้าง ด้านล่างหรือด้านบน) และเจาะรูหรือต่อเติมรูปทรงชิ้นใหม่ให้ดูแปลกตา ตลอดจนไม่ให้ความแตกต่างจากรูปทรงเดิมมากนัก ดังภาพ

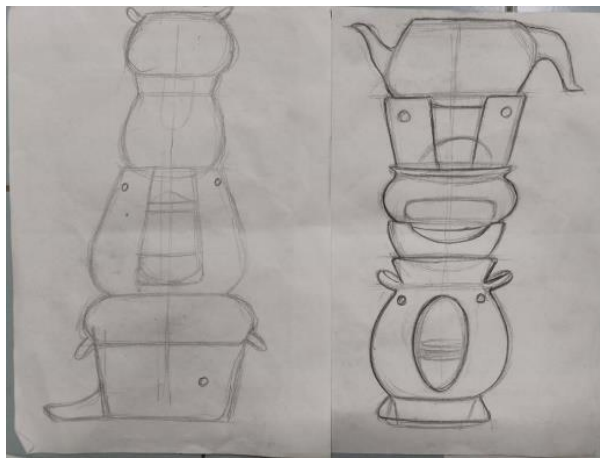

ภาพที่ 10 แบบร่าง (Sketch Idea) 2 มิติ

ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

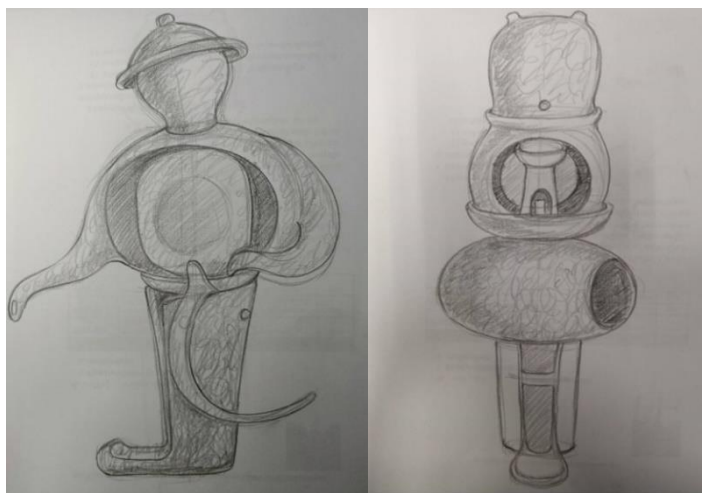
เมื่อได้แบบร่าง (Sketch Idea) 2 มิติ เพื่อการศึกษาหาแนวทางการออกแบบชิ้นงานเบื้องต้นแล้วจึงนำแบบร่างที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการทำแบบร่าง (Sketch Development) 2 มิติ เพื่อการพัฒนารูปแบบต่อ ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเรื่องการจัดวางองค์ประกอบมาจาก ประเสริฐ พิษยะสุนทร (2555, น. 88) กล่าวว่า “องค์ประกอบต่างๆที่เราจะนำมาสร้างสรรค์เข้าด้วยกัน อาจประกอบไปด้วยหลักทัศนธาตุเรื่อง จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว สี ฯลฯ เช่นเดียวกับร่างกายของคนเราที่ต้องมีส่วนประกอบของร่างกาย เช่น ศรีษะ จมูก ปาก ตา หู ลำตัว แขน ขาและอวัยวะอื่นๆในร่างกาย ในงานศิลปะก็เช่นเดียวกันที่จำเป็นต้องมีส่วนประกอบต่างๆของศิลปะที่นำมาจัดประสานสัมพันธ์กันให้เกิดคุณค่าความงาม เราเรียกคุณค่าแบบนี้ว่า องค์ประกอบศิลป์” ซึ่งสอดคล้องกับการตัดทอนลักษณะดินเผาและเตาเผาของผู้วิจัย โดยการต่อเติมให้มีรูปทรงที่มีลักษณะเทียบเคียงกับรูปร่างของช้างป็น (เพียว) ที่มีรูปร่างสันทนต์และลำตัวท่อนบนค่อนข้างใหญ่แต่แข็งแรงและท่อนล่างที่มีรูปร่างเล็ก ป้อมและสั้น สำหรับลักษณะการจัดวางท่าทางโดยรวมของรูปทรง ผู้ศึกษาสังเกตได้จากอิริยาบถต่างๆที่ทำอยู่เป็นประจำและเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพป็น หม้อ อาทิ การยืนในขณะเรียงภาชนะเข้าเตาหรือการก้ม เงย หมุนลำตัวซ้ายขวา ในขณะกระทุ้งไฟบริเวณหน้าเตาเผา

จากการวิเคราะห์นี้ผู้ศึกษาได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบและสร้างต้นแบบผลงานประติมากรรม โดยคำนึงถึงความงามทางสุนทรียะและความสมดุลภายในผลงานด้วย อีกทั้งลักษณะวิธีการในขั้นตอนการจัดวางและเรียงต่อแต่ละรูปทรงให้มีการทับซ้อนกันขึ้นไปในแนวตั้ง ให้มีความคล้ายคลึงกับกับรูปทรงกายวิภาคมนุษย์ นอกจากนี้ วิศิษฐ์ เพียรการค้า (2561, น. 113) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงข้อมูลเรื่องการจัดวางแบบไว้อีกว่า “ถ้านำงานออกแบบมาพิจารณาแยกส่วนประกอบเป็นส่วนย่อยแล้วจะพบว่ามันเกิดขึ้นจากองค์ประกอบในงานออกแบบ (Element of Design) ได้แก่ จุด เส้น ระนาบ พื้นผิวและสี เป็นต้น” ซึ่งในขั้นตอนการทำแบบร่างชิ้นงาน 2 มิติ เพื่อการพัฒนารูปแบบดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดนี้มาต่อเติมและตกแต่งเป็นรายละเอียดให้เกิดความงามของพื้นผิวรูปทรงโดยการเจาะรู การขีดขีดพื้นผิวภายนอกและภายใน ไม่ให้มีความสม่ำเสมอ อีกทั้งการสร้างสัมพันธ์กันระหว่างเส้นของรูปทรงหนึ่งกับอีกรูปทรงหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความงามทางองค์ประกอบที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังภาพ

ภาพที่ 11 แบบร่าง (Sketch Development) 2 มิติ
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

เนื่องจากเป็นลักษณะของผลงานแนวประติมากรรมร่วมสมัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แก้ไขพัฒนารูปแบบของชิ้นงานต่ออีก โดยได้ศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือของ ประเสริฐ วรรณรัตน์ (2562, น. 131) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะงานประติมากรรมแนวร่วมสมัยไว้ว่า “เป็นการนำสิ่งสะดุดตาสะดุดใจแบบใหม่มาเป็นสื่อ ก่อความคล้อยได้คิดในการสร้างงานเพื่อให้มีผลกระทบรุนแรงต่อความรู้สึกอันเชื่อมโยงของผู้ชม” จากแนวทางดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้เพิ่มเติมลักษณะการเคลื่อนไหวและอิริยาบถต่างๆ ในการประกอบอาชีพ “ช่างทำหม้อ” ของพื๊อ นำมาใช้ในการพัฒนารูปทรงให้ดูใหม่และมีความสอดคล้องตามมากขึ้น โดยลดจำนวนรูปทรงที่ทับซ้อนกันและลดรายละเอียดลักษณะของรูปร่างพื๊อและเหลือเพียงเส้นเค้าโครงง่ายๆ ที่สามารถบ่งบอกได้ถึงรูปร่างภายนอกเด่นชัดที่แสดงความเป็นรูปร่างของพื๊อมากขึ้น ซึ่งศึกษาได้พัฒนาแบบร่าง 2 มิติ จนสำเร็จเป็นแบบร่าง 3 มิติ (แบบร่างต้นแบบสมบูรณ์) ดังภาพ

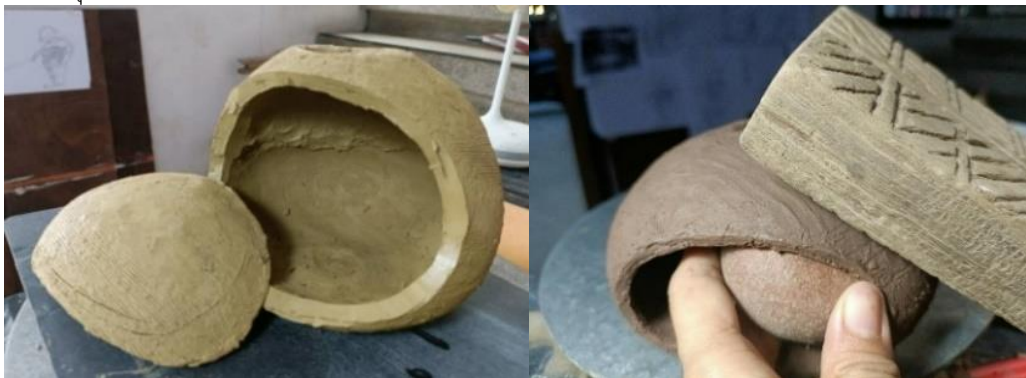
ภาพที่ 12 แบบร่าง 3 มิติ (แบบร่างต้นแบบสมบูรณ์) ชื่อผลงานชิ้นที่ 1 “ชีวิต” (ซ้าย)
และชื่อผลงานชิ้นที่ 2 “เวลา” (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

สำหรับในขั้นตอนของการขึ้นรูปชิ้นงานดิน ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการขึ้นรูปชิ้นงานดินด้วยการบีบกด (Pinching) และการทำดินแผ่น (Slabbing) สุขุมาล เล็กสวัสดิ์ (2548, น. 65-76) เป็นหลัก แต่จะใช้วิธีการขึ้นรูปดินแบบขดในขั้นตอนของการเชื่อมต่อระหว่างตัวชิ้นงานกับชิ้นส่วนอื่นๆที่ต้องการเพิ่มเข้าไปใหม่ในตัวชิ้นงานนั้น ๆ อาทิ พวยกา หูกา และด้ามจับ เป็นต้น

ภาพที่ 13 การขึ้นรูปชิ้นงานดินด้วยเทคนิคดินแผ่น (Slabbing) (ซ้าย) และการต่อเติมชิ้นงาน (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

หลังจากขึ้นรูปทรงชิ้นงานตามแบบที่ต้องการแล้ว ให้นำชิ้นงานดินที่ขึ้นรูปเสร็จแล้วไปพักไว้ให้ดินหมาด ด้วยการคลุมถุงพลาสติก เเจาะรูโดยรอบ จากนั้นจึงนำชิ้นงานดินที่หมาดแล้ว เข้าสู่ขั้นตอนการตกแต่งต่อไปด้วยวิธีการตัด เเจาะและการขุด อีกทั้งตกแต่งผิวงานเพิ่มด้วยการตีไม้ลาย ดังภาพ

ภาพที่ 14 การตกแต่งชิ้นงานดินด้วยการตัดเจาะ (ซ้าย) และตกแต่งผิวงานด้วยไม้ตีลาย (ขวา)
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

เมื่อได้ชิ้นงานดินที่ผ่านการตกแต่งด้วยวิธีการตัดและขุดเจาะ ข้างต้นแล้ว จึงนำหินกรวดแม่น้ำช่วยในการขัดถู พื้นผิวชิ้นงานดินให้เรียบเนียน เพื่อเพิ่มความแข็งแรง ดังภาพ

ภาพที่ 15 การตกแต่งชิ้นงานดินโดยการขัดด้วยหินกรวดแม่น้ำ
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

สำหรับในขั้นตอนของการรอชิ้นงานดินแห้ง จะนำชิ้นงานดินวางไว้บนแผ่นไม้และรองด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ กรณีไม่มีวัสดุดังกล่าว สามารถวางชิ้นงานบนพื้นวัสดุที่แห้งหรือพื้นดินที่เรียบและโรยทรายละเอียดไว้ก็ได้ ซึ่งจะใช้เวลาในการผึ่งและรอแห้งประมาณ 3-5 วัน ก็จะได้ชิ้นงานต้นแบบโดยสมบูรณ์

ซึ่งผลงานการสร้างต้นแบบในโครงการมีจำนวนทั้งสิ้น 2 ชิ้นงาน ได้แก่ ผลงานต้นแบบชิ้นที่ 1 “ชีวิต” และผลงานต้นแบบชิ้นที่ 2 “เวลา” ดังภาพ”

ภาพที่ 16 ผลงานสร้างต้นแบบชิ้นที่ 1 “ชีวิต”(ซ้าย) และผลงานสร้างต้นแบบชิ้นที่ 2 “เวลา”(ขวา)
ขนาดความสูงไม่เกิน 30 เซนติเมตร เทคนิคปั้นดินเหนียวพื้นบ้าน
ที่มา : ถ่ายเองโดยผู้ศึกษา

7. บทสรุป

การสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัย ภายใต้ชื่อผลงาน “ชีวิต” และผลงาน “เวลา” ในครั้งนี้ มีความหมายที่แฝงเป็นนัยให้ใช้ต่อยอดศึกษา กล่าวคือ ความหมายของรูปทรงของผลงานโดยรวมนั้นมาจากอิริยาบถต่างๆของพื้ยอที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพปั้นหม้อและทำอยู่เป็นประจำในแต่ละวัน อาทิ การยืนในขณะที่เรียงภาชนะเข้าเตาหรือ

การก้ม เงย หมุนลำตัวซ้ายขวา ในขณะที่ทั้งไปบริเวณหน้าเตาเผา โดยความหมายของชื่อผลงาน “ชีวิต” หมายถึง ความภาคภูมิใจในอาชีพ “ช่างทำหม้อ” และเป็นครูภูมิปัญญาคนสุดท้ายของชุมชนคลองสระบัว อีกทั้งเป็นครูและวิทยากรให้ความรู้ในการทำหม้อดินเผาแก่นักเรียน นักวิชาการและผู้สนใจศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ชีวิตของช่างทำหม้อ ต่อให้เหน็ดเหนื่อยและทำงานมากมายแค่ไหน สุดท้ายก็ต้องรีบทำงานนั้นให้สำเร็จ เพราะหากนอนหลับไปแล้ว พีย่อมอาจรู้ได้เลยว่าในวันพรุ่ง พีย่อมมีโอกาสได้ลืมตาตื่นขึ้นมาทำงานนั้นต่อหรือเปล่า” (นางนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

สำหรับความหมายชื่อผลงาน “เวลา” เปรียบได้กับตัวนาฬิกาทราย ที่มีปริมาณทรายหรือเวลาอยู่จำกัด ดังข้อมูลสัมภาษณ์พียอ กล่าวว่า “รู้ว่าสุขภาพได้เริ่มถดถอยลง จากที่เคยเหยียบย่ำดินและนวดดินได้อย่างสบาย ปัจจุบันต้องเปลี่ยนมาทุบแรงด้วยการเกรอะดินแทน เพราะปัญหาเรื่องเจ็บหัวข้อเข่า พียอจึงคิดอยู่เสมอว่า เวลานั้นเหลือน้อยเต็มที” (นางนุช เจริญพร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11, 18, 25 พฤษภาคม 2567)

จากความหมายผลงาน “ชีวิต” และ “เวลา” ข้างต้น ผู้ศึกษาขอสนับสนุนและส่งเสริมใจไปถึง พียอ “ช่างทำหม้อดินเผา” คนสุดท้ายแห่งชุมชนคลองสระบัวแห่งนี้ กว่า 18 ปีที่ท่านได้อุทิศตัวเองให้กับอาชีพ “ช่างทำหม้อดินเผา” และเผยแพร่ความรู้นี้ให้กับลูกหลานชาวคลองสระบัว จากการเป็นครูสอนปั้นดินที่โรงเรียนวัดกลางคลองสระบัวและการอุทิศเวลาให้กับสังคมด้วยการเป็นวิทยากร “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น” จากการสาธิตและให้ความรู้กับบุคคลที่สนใจในโอกาสและงานประจำปีสำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อีกทั้งเสียสละเวลาส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำหม้อดิน ด้วยการรับผลิตและจำหน่ายหม้อดินรูปแบบดั้งเดิมของคลองสระบัว ที่ปัจจุบันหายากและบางรูปแบบยกเลิกการผลิตไปนานแล้ว นอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้เล็กๆบริเวณใต้ถุนบ้าน ซึ่งพียอนั้นได้ลงทุนลงแรงมาเกือบครึ่งชีวิตในการหารายได้มาจัดสร้าง

สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้คงเป็นส่วนหนึ่งทำให้นักศึกษาและผู้สนใจรุ่นหลัง ได้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริม จากการถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาการทำหม้อดินเผาของชุมชนคลองสระบัวแห่งนี้ ผ่านผลงานประติมากรรมร่วมสมัย “ชีวิต” และ “เวลา” ของผู้ศึกษาเองหรืออาจถ่ายทอดมาในรูปแบบผลงานทัศนศิลป์ประเภทอื่นๆ งานเขียนเชิงวิชาการ งานสื่อโฆษณาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรืองานด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ซึ่งการสร้างต้นแบบประติมากรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ จะสามารถเป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงคุณค่าและความงามด้านหัตถศิลป์ดินเผา ภูมิปัญญากรุงเก่าชาวคลองสระบัว ที่สืบทอดและสืบทอดกันเรื่อยมา อีกทั้งเป็นพลังบวกให้กับนักศึกษาและผู้สนใจรุ่นหลังได้ช่วยกันอนุรักษ์และสานต่อ ตลอดจนได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการร่วมนวัตกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชาวคลองสระบัว อาชีพที่เคยรุ่งเรืองมาแต่ก่อนในอดีต ให้เป็นเสมือนกับพิพิธภัณฑ์ทางภูมิปัญญาที่ยังคงคุณค่า สว่างไสว และอยู่คู่กันกับผืนแผ่นดินชาวพระนครศรีอยุธยาต่อไปอย่างไม่มีวันดับสูญ

8. เอกสารอ้างอิง

- ธนสิทธิ์ จันทะวี. (2552). *เครื่องปั้นดินเผาชั้นพื้นฐาน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเสริฐ พิษยะสุนทร. (2555). *ศิลปะและการออกแบบเบื้องต้น*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเสริฐ วรรณรัตน์. (2562). *ประวัติศาสตร์ประติมากรรม*. เลิศหล้าเพรส.
- วิศิษฐ์ เพียรการค้า. (2561). *การออกแบบผลิตภัณฑ์*. เดนเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- สุขุมล วงษ์สวรรค์. (2542). *เอกสารประกอบวิชาการศึกษาขั้นสูงเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยโบราณ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “หม้อดินเผาคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”*. [ม.ป.ท.].
- สุขุมล เล็กสวัสดิ์. (2548). *เครื่องปั้นดินเผา: พื้นฐานการออกแบบและปฏิบัติงาน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.